

Gotovo izumrlo zanimanje svatovskog veseljaka Strast ili posao

„Jede, pije i očima šara,
to je čajo, bećarina prava“

Slavonska se tradicija otima zaboravu

U Slavoniji nema prave svadbe bez čaje koji je zapravo najvažnija osoba uz mладence za ceremoniju proslave vjenčanja. Iako ih današnje vrijeme sputava, ovi ljudi čuvaju hrvatsku tradiciju i u isto vrijeme zabavljuju oko 100 do 500 ljudi. Oni su svoju strast pretvorili u posao. Čaje organiziraju svadbeno slavlje po željama mlađenaca. Ovaj manje poznat hobi ili zanimanje suočava se s ozbiljnim problemom smanjivanja stanovništva kao i straha mlađih od upuštanja u brak te nezanimanja za tradicijske običaje, dok je u prošlosti biti čajo bilo jako cijenjeno. Nekim čajama je ovo samo izvor dodatnog prihoda, no većina to radi iz strasti i ljubavi prema povijesnoj baštini svoga kraja.

Potrebno je imati posebne vrline

Nema škole za ovo zanimanje, već se uči pozornim promatranjem starijih i iskusnijih čaja. Pravi čajo mora biti otvoren, duhovit, treba znati primiti šalu na svoj račun i uveseliti uzvanike svadbe. Jednom riječju mora svu svoju energiju prenijeti na uzvanike. Svoje slobodno vrijeme on koristi u plemenite svrhe, žrtvujući ponekad i svoje zdravlje, samo kako bi razveselio svatove. I ne žali za tim zbog osjećaja zadovoljstva jer je nekome uljepšao „poseban dan“. Zato i opće raspoloženje na svadbi ovisi o čajinim kvalitetama. Ulogu čaje na sebe su od davnina preuzeli muškarci. Još u osmansko doba čauš, drugo ime za čaju, bio je bubenjar koji naglašava obavijesti. Tijekom vremena su čauši - čaje, glasni i odlučni ljudi, traženi da vode svadbena slavlja u područjima današnje Slavonije i Bosne koje su tada bile pod osmanskom vlašću.

Čajo je naziv karakterističan za područje Slavonije i najčešće korišten, a koriste se još i nazivi: čauš, čavo, kapetan, čale, oberšicer, ceribaša, buljubaša, barjaktar, vrtopicera, gonikobila, pušikobila i mnogi drugi nazivi nastali prema vrlinama čaja.

Iz razgovora s pravim čajom

Kako bih više saznao o tome zanimanju, razgovarao sam s Ivanom Vujevom, čajom iz Vinkovaca. Zanimalo me kako se odlučio biti čajo i saznao sam da na prvoj svadbi nije zapravo ni bio čajo. Prisjeća se da je na njoj bio kum, no počeli su ga zbog izrazito zabavljačkoga karaktera zvati bliski prijatelji da im na svadbama bude čajo. Njegova sjećanja sežu na početke kada je prvi puta službeno bio čajo. Tada još nije nosio narodnu nošnju, ali je ponosan što je imao šešir i sjekiricu. Ipak je njegova strast za tim zanimanjem potrajala i do danas tako da je kroz 15-ak godina bio čajo 200-tinjak puta.

Na pitanje bavi li mu se itko iz obitelji tim zanimanjem i gdje je naučio biti čajo odgovara:

-Škole za čaju nema, a u obitelji mi se nitko nije bavio „očajavanjem“ po svatova. To vas zapade, jednostavno strefi vas, i ne dade se otrest od vas, a morate to voliti. Jednostavno vas ljudi zovu, a vi nemate više izgovora i tako od svatova do svatova, od subote do subote, iz godine u godinu.

Odgovornost za ceremoniju nose jedna ramena

Čajo Ivan pripada još uvijek mlađoj dobnoj skupini i vrlo je mlađ zakoračio u taj svijet, premda su čaje uglavnom stariji muškarci. Približio mi je ulogu čaje na svadbi:

-Čajo je na početku zadužen za odlazak po kuma, formira kolonu, kad se ide kod mlađe, pomaže pri „kupovini“ mlađe, pazi da se nigdje ne zakasnji, a pogotovo ne u crkvu. Pomaže da se svi gosti smjestete, najavljuje sva zbivanja u svatova, izvikuje dar, moli prije večere, pomaže fotografu, govori tko pleše s mlađom, nadgleda ređuše, kujnu, svirača i mладence. Čajo vam je svatovski „MC (master of ceremony)“ da me mlađi razumiju.

Kako na slavonskim svadbama običaji nalažu da uzvanici dobivaju razne uloge, a mnogi znaju biti i u

nošnjama, zanimalo me kako prepoznati čaju, na što moj sugovornik započinje stihovima bećarca:

-To je barem lako . „Jede, pije i očima šara, to je čajo, bećarina prava“. Pravi čajo mora uz sebe imati čuturicu rakije, sikiricu ili čulu, šešir s fazanovim perjem te na sebi nositi nošnju svoga kraja: rajtozne, opanke ili čizme, fusekle, reklju, tkanicu, čaušku torbicu sa slaninom unutra za „kad se ogladni“.

„Sve se čaje okupiše“

Saznao sam da službena udruga ne postoji, ali da se svake godine na Mladi Uskrs, pod okriljem KUD-a „Ivan Goran Kovačić“ iz Ivankova, okupe sve čaje vinkovačkoga kraja na manifestaciji „Sve se čaje okupiše“. Mirela Klarić, članica KUD-a „Ivan Goran Kovačić“, kaže da se ova proslava održava već 16 godina u Ivankovu. Njeguju se slavonski svadbeni običaji, pjesme i plesovi, ali najviše je usmjerena na očuvanje lika i djela čaje. U programu sudjeluju KUD-ovi iz Slavonije, ali i ostalih dijelova Hrvatske, pjevačke skupine, kreativci i obrtnici kojima je tradicija inspiracija i naravno čaje, ne samo iz Ivankova nego i iz drugih mjesto.

-Svaki od njih na svom prvom predstavljanju ivankovačkoj publici govori o osobitostima čavovanja u svome mjestu: odjeći, običajima, zanimljivim zgodama i sl., a na svakoj je sljedećoj zanimaciji drag i rado viđen gost. Obzirom na to da su suvremeni svatovski trendovi takvi, da je u svatovima sve manje mesta za tradiciju, time i za čaje, naš je KUD smatrao kako bi se tako važan lik slavonske tradicijske kulture morao očuvati barem kroz ovu prigodnu godišnju priredbu. - objašnjava Mirela Klarić.

Ova manifestacija ima svoga domaćina čaju Paška Barunčića, ujedno i rekordera u broju čavovanja na svadbama.

„Ne daj Bože da nam umre čajo...

‘ko bi, čajo, za tobom nabrajo?’“

Unatoč smanjenju broja čaja sumnjam da će ta tradicija izumrijeti jer još uvijek ima mladih koji vole svoje običaje, mladih kojima nije teško biti bećar ni onda kad treba podciknuti stihove dvostrislenih bećarca.

Ivankovčani su tu tradiciju oteli zaboravu kroz okupljanje čaja i dali im zadatak da smisljavaju nove zmode kojima će se predstaviti, a možda se nekom mlađem bećaru posreći narednih godina da osvoji titulu rekordera u broju čavovanja.

Rječnik

čajo, čauš, čavo, čale, oberšicer, ceribaša, buljubaša- veseli zabavljač i voditelj svadbe

mlada- mladenka

po svatova- u svatovima

zapade ga- pripadne njemu

strefi- dogodi se

ne dade- ne da

otrest – otresti

volit- voljeti

ređuše- kuhanice i poslužiteljice

kujna- kuhinja

bećarina- veseli mladić

čuturica- plosnata boca kružna oblika za nošenje pića

sikirica- mala sjekira

čula- štap s kvrgom

rajtozne- posebna vrsta hlača od samta, tradicionalni dio slavonske muške nošnje

opanci- vrsta kožne obuće

fusekle- debele čarape od valjane vune

reklija- odjevni predmet, gornji dio tradicionalne slavonske nošnje

tkanica- široki tkani pojasi u bojama za narodnu nošnju

Filip Vujeva, 7.a